

WSTĘP

Edukacja międzykulturowa nabiera nowego znaczenia w wyniku przemian politycznych, społecznych i gospodarczych, których efekty najbardziej widoczne są w sferze kultury i jej norm. „Zróżnicowanie kulturowe stało się widzialne w życiu publicznym” – pisze Andrzej Sadowski (2017, s. 26). Żyjemy w świecie coraz bardziej uświadamianych różnic, dostrzegania, a nawet naporu tego, co odmienne, poddając własnej, często etnocentrycznej czy socjocentrycznej interpretacji kategorię Inności. Polaryzacja różnych wartości najczęściej skutkuje poczuciem zagrożenia własnej tożsamości, artykulacją niechęci wobec odrębności, nietolerancją na perspektywę wspólnotową. Opór przed różnorodnością jest efektem wielu czynników: historycznych, ideologicznych, religijnych, politycznych, które ściśle wiążą się z procesem socjalizacji w rodzinie, szkole, środowisku lokalnym. Dlatego walor edukacji międzykulturowej jako zasady „budowania mostów, a nie murów” wydaje się nie do przecenienia.

Edukacja międzykulturowa zachęca, by dostrzegać w różnicy wartość wspierającą nieustannie kształtującą się tożsamość. Nadając znaczącą rangę rodzimej tradycji i światu zakorzenienia, wyposaża w narzędzia do aktywnego uczestnictwa w budowaniu wspólnoty „wielu głosów”. Tworzy warunki do kreowania otwartej i odpowiedzialnej podmiotowości, gdzie aksjologiczne dylematy znajdują zrozumienie i wsparcie w poznawczym wysiłku jednostek i grup.

W edukacji międzykulturowej kategoria Innego służy ujawnianiu i wydobywaniu różnicy, odkrywaniu własnej odmienności, docenianiu sensotwórczej roli dialogu i wychodzeniu naprzeciw niejednoznaczności. Droga do poznania Innego to droga przez dialog międzykulturowy. Autentyczne zaciekawienie rozmową w procesie negocjowania znaczeń i wymiany wartości otwiera na szansę głębokiego wglądu w istotę człowieczeństwa i jego „bycia w świecie”.

Działania w zakresie edukacji międzykulturowej kształtują się pod wpływem wielu idei, poglądów i doświadczeń. Refleksja pedagogiczna dotycząca tej sfery praktyki społecznej oparta jest na teoretycznym dorobku wielu dyscyplin i dziedzin wiedzy. To nieustanne poszukiwanie najlepszej drogi do międzyludzkiego porozumienia w rozchwianej rzeczywistości konfrontujących się znaczeń i dystansowania Innych. Kreowanie tożsamości nie jest procesem łatwym ani tym bardziej skoń-

czonym w niejednoznacznym współczesnym świecie. To ciągle stawianie pytań o kształt przyszłości w kontekście krążenia, nakładania się i zmiany symboli, które najczęściej wpisane są w ramę walki o kulturowe bezpieczeństwo. Świadomi tego pedagodzy podejmują się zadań polegających na konfrontacji z Innością, a w konsekwencji na diagnozowaniu, porównywaniu, wyjaśnianiu i w końcu budowaniu teoretycznych ujęć różnorodności (zob. Nikitorowicz 2017).

Różne formy i wzory kulturowego doświadczenia człowieka prowadzą jednostki i grupy do stosowania wobec Innego enkulturowanych strategii działania, będących wyrazem odmienności celów, potrzeb, systemów wartości i postaw. Ich specyfika, kształtowana w procesie wychowania, ma zarówno wymiar przestrzenny, jak i świadomościowy. Sąsiedztwo i bliskość połączona z wiedzą o Innym i jego dziedzictwie kulturowym mogą tworzyć podstawę do budowania kompetencji w dziedzinie komunikacji międzykulturowej. W przypadku kultur odległych przestrzennie międzykulturowe procesy mogą mieć z kolei inny przebieg, kierunek, charakter, jakość. Analiza zjawisk w tym globalnym laboratorium wielokulturowości, interpretowanie ich oraz włączanie do praktyki życia społecznego należeć powinny do najważniejszych zadań edukacji.

Edukacja międzykulturowa przygotowuje jednostki i grupy do interakcji. Jej celem jest wzbudzenie wrażliwości na inne kultury. Dzięki komunikacji międzykulturowej powstaje możliwość wyjścia poza ramy własnej tradycji, aby w kontakcie z kulturą Innością powrócić ubogaconym wewnątrz. W tym kontekście uniwersalnym rozwiązaniem powinno być, zgodnie z logiką prewencji, kształtowanie kompetencji międzykulturowych jako kapitału do budowania społeczeństwa wielokulturowego.

Studia i badania dotyczące zagadnień wielokulturowości i międzykulturowości mają już w naszym kraju znaczące miejsce wśród nauk o edukacji, gdyż prowadzone są intensywnie od połowy lat 90. XX wieku przez ośrodki akademickie w Białymstoku, Cieszynie, Warszawie, Opolu, Bydgoszczy, Toruniu, Olsztynie, Gdańsku, Wrocławiu, Katowicach, Poznaniu i Lublinie. Podejmuje się inicjatywy badawcze zarówno zespołowe, jak i indywidualne (zob. Nikitorowicz 2011).

Niniejszy tom ma na celu prezentację różnych wątków i orientacji teoretycznych oraz badań prowadzonych przez naukowców z różnych ośrodków. Cechuje go różnorodność tematyczna umożliwiająca przedstawienie indywidualnych zainteresowań i poglądów autorów, a także ich poczynań badawczych w zakresie edukacji wielokulturowej i międzykulturowej. Publikacja wynika z potrzeby pogłębienia refleksji nad zagadnieniami kształtowania się społeczeństw wielokulturowych i ma zachęcić do podejmowania działań wpisanych w idee oraz zadania edukacji międzykulturowej.

LITERATURA

- Nikitorowicz J., 2011, *Od Federacji Zespołów Badań Pogranicza do Stowarzyszenia Wspierania Edukacji Międzykulturowej*. W: J. Nikitorowicz, A. Sadowski, D. Misiejuk (red.), *Edukacja międzykulturowa*, cz. I. „Pogranicze. Studia Socjologiczne”, t. XVII.
- Nikitorowicz J., 2017, *Etnopedagogika w kontekście wielokulturowości i ustawicznie kształtującej się tożsamości*. Kraków, Wydawnictwo Impuls.
- Sadowski A., 2017, *Stare i nowe zagrożenia w zakresie konstruowania społeczeństwa wielokulturowego*. W: J. Nikitorowicz, J. Muszyńska, A. Sadowski (red.), *Polityka edukacyjna – tożsamość – edukacja międzykulturowa*. „Pogranicze. Studia Socjologiczne”, t. XXX.